

Silvo Kristan

Življenjsko obdobje Franca Pedička na Visoki šoli za telesno kulturo

Prof. dr. Franc Pediček je bil rojen v Malečniku (Sv. Peter) pri Mariboru. Po klasični gimnaziji v Mariboru in Ljubljani se je vpisal na Filozofsko fakulteto v Ljubljani, kjer je diplomiral iz pedagogike in filozofije s psihologijo. Tam je leta 1965 tudi doktoriral iz pedagogike. Najprej je učil psihologijo in filozofijo na bežigraski in drugih ljubljanskih gimnazijah, od leta 1961 do 1967 pa je bil najprej docent nato pa izredni profesor za psihološko-pedagoške predmete na takratni Višji in pozneje Visoki šoli za telesno kulturo v Ljubljani, kjer je bil leta 1965 prvi in edini doktor znanosti. Hkrati je sodeloval tudi s Filozofsko fakulteto ter z Akademijo za glasbo in Akademijo za likovno umetnost. Kot predavatelj je bil reden in cenjen gost na nešteti tečajih podiplomskega izobraževanja razrednih učiteljev in športnih pedagogov. Od leta 1968 do upokojitve je bil zaposlen kot raziskovalec na Pedagoškem inštitutu pri Univerzi v Ljubljani, kjer je bil tri leta tudi direktor. S svojo antropološko pedagogiko je bil dr. Pediček predvsem pedagog, antropolog, humanist in široko razgledan razumnik. Socialistična oblast ga je v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja prepoznala kot "preveč samostojnega", ker se ni uklanjal državnim pedagogiki, zato mu je bilo 'dovoljeno' delovati predvsem na področju terminologije. In zato se je v zadnjem ustvarjalnem obdobju največ raziskovalno ukvarjal s pedagoško terminologijo, kar je pozneje pustilo sledove tudi v terminologiji športa. Leta 2005 je predsednik Republike Slovenije dr. Pedička odlikoval za 'življenjski prispevek k pedagogiki in demokratizaciji slovenske družbe ter utemeljevanju razumevanja pomena narodne identitete' z Zlatim redom za zasluge.

Cel pisni opus dr. Pedička šteje več kot 520 enot, od tega 15 samostojnih publikacij, 8 redakcij, 7 raziskovalnih elaboratov, 4 učbenike (skripta), 188 razprav in

študij, 161 člankov ter 45 poročil, kritik, polemik, intervjujev in zapiskov okroglih miz. 87 prispevkov je objavil v nemškem, češkoslovaškem, francoskem, angleškem, makedonskem in srbskohrvatskem jeziku. Njegov športni pisni opus šteje 33 enot, med katerimi je tudi obsežnejša trilogija *Pogledi na telesno vzgojo, šport in rekreacijo* (Mladinska knjiga, 1970, 571 strani), ki še danes velja za neprecenljiv prispevek k teoriji športne kulture, pravzaprav za katekizem za vse tiste, ki šport ne gledajo zgolj skozi vadbo 'fizisa' in giboslovja ter skozi prizmo tekmovalnih dosežkov, ampak kot na večrazsežnostni kulturni pojav. Tudi pozneje, ko je bil profesor zaposlen na pedagoškem inštitutu, je redno spremljal razvoj športoslovja in njegove matične institucije ter se celo dvakrat oglasil z odmevnima člankoma (*Sklep neke pravde*, Šport 1992, št. 1–2 in *Ali samo terminološka ohlapnost*, Šport 1992, št. 3). Sicer pa je tudi večji del Pedičkovega pedagoškega in terminološkega opusa, ki ni osredotočen na področje športa, mogoče še dandanašnji smiselno povezovati s področjem športne kulture, zlasti še na izseku športne vzgoje. Žal sodobni športni teoretiki premalo prebirajo njegova dela.

Kljub sorazmerno kratki šestletni postaji na takratni Fakulteti za telesno kulturo je dr. Pediček na njej zapustil neizbrisen pečat. Po eni plati kot odličen predavatelj in pisec, po drugi plati pa prvi, ki je obširneje in poglobljeno obravnaval pedagoški, psihološki, filozofski, etični in sociološki vidik domala vseh pojavnih oblik športa oziroma takratne telesne kulture in jih kritično osvetljeval. Dr. Pediček je odkrival širša obzorja, ki so nam jih pri študiju športa prikrivali. Pomembnejša vprašanja, ki jih je dr. Pediček interdisciplinarno obravnaval, so: identiteta znanosti na področju športa, nujnost visokošolske institucije za šport pri Slovencih, protislovja in

odkloni v slovenski športni kulturi, odkloni vrhunskega športa, športna etika in moralni kodeks za športnike, pedagoško-psihološka problematika športnega treninga, antropologizacija in humanizacija športa, vloga in pomen športne vzgoje na visokih šolah, študentski šport, identiteta šolske športne vzgoje in njeno ocenjevanje, vloga športne rekreacije v sodobnem življenju, raziskoval je zunajšolske dejavnosti gimnazijcev (tudi ples in druge športne dejavnosti) ter vsadil kal raziskovalnega prijema na področju športne terminologije. V času, ko je bil zaposlen na športni kadrovski šoli, se je kot razumnik s širšo filozofsko, psihološko, pedagoško in sociološko izobrazbo nenehno odzival na aktualna vprašanja domala vseh izsekov športne kulture. To še danes pogrešamo.

Obsežnega športnostrokovnega opusa dr. Pedička ni mogoče predstaviti v pričujočem spominskem zapisu. Tri pomembnejša vprašanja, ki so še danes aktualna, pa le velja omeniti. Dr. Pediček je prvi obširno razpravljal o neustreznosti pojma 'telesna kultura' in zavzel stališče, da ta pojem ne more biti nadrejen organizacijsko-operativni in strokovno-teoretični pojem za 'telesno vzgojo, šport in rekreacijo', kot se je takrat pisalo in govorilo. Nasploh se je zavzemal za ustrezen znanstveno zasnovan pojmovni oziroma terminološki red, ker je menil, da je področna terminologija eden temeljnih gradilnih kamnov sleherne stroke in vede. Zato je pozneje pozdravil vznik pojmov 'športna kultura', 'športna vzgoja' in 'športoslovje', ki so pravzaprav začeli kaliti na njegovi njivi in so del njegove dediščine. Z odobravanjem je sprejel, da je športna alma mater zavrgla "real-socialistično in ideološko izumljeno sintagmo 'telesna kultura' (Fakulteta za telesno kulturo) ter sprejela šport (Fakulteta za šport) kot pojavnostnoantropološko podstavo celostnega svojega akcijskega področja in svoje interdisciplinarno-komprehenzivne znanosti, to je znanosti o športu".

Glede znanosti na področju športa je dr. Pediček menil, da zgolj enostranska empirična raziskovalna veja ni antropološko utemeljena in siromaši raziskovanje športa. Zavzemal se je za uravnovešeno vzajemno empirično in racionalno raziskovalno obravnavo športa. Zavzemal se je za preraščanje statističnega in raziskovalnometodološkega monizma (ki zgolj v *kinei*, *kinesis* vidi počelo in bistvo športne kulture) z ustreznim metodološkim pluralizmom. Zavzemal se je za dialektično in holistično obravnavo športa. Vedo o športu je razumel kot integrativno vedo na podlagi interdisciplinarnega obravnavanja. Zapisal je: "Znanost o športu bo namreč mogoče razvijati le iz oblikovane mejnoznanstvene

interdisciplinarnosti in transdisciplinarnosti." Tako imenovano kineziologijo (giboslovje) je v skladu z načelom *nomen est omen* razumel kot delno sestavno disciplino integrativne vede o športu, ne pa kot globalno in totalno vedo na področju športa. "Absolutizirati njeno predmetnost in metodološkost na celoten pojav in vse posamezne pojavnosti telesne kulture oziroma športa je zmotno in nesprejemljivo," je zapisal. Enostranski empirični kineziologiji je očital, da je "obravnavno in raziskovalno 'pogoltnila' za določen čas pri nas celotno področje, to je vse pojave, procese, funkcije in odnose naše telesne kulture oziroma našega športa". Pričevalci lahko to ugotovitev samo potrdimo.

Dr. Pediček je menil, da je znanstveni predmet celotnega pojavnega področja – šport. Ta namreč kaže "široko in globoko socialno-antropološko fenomenološkost ... bodisi na ravni formativnosti bodisi na ravni selekcijske kompetitivnosti bodisi na ravni gibalne rekreacijskosti". Zaradi takšnega stališča je bil dr. Pediček pozneje navdušen nad vznikom in širjenjem pojma 'športoslovje'. Dodal je še: "Iz tega dejstva se bo v prihodnje gotovo znakovno 'poustrežnila' tudi sintagma *Fakulteta za šport*." Dr. Pediček je seveda mislil na ustrežnejši izraz *Fakulteta za športoslovje*. Žal športoslovje zaradi nekatereh ozkogledih, neukih in prestižnih individualnih zaviralcev še danes caplja za Pedičkovo mislijo. Treba je samo pogledati predmetnik dodiplomskega in zlasti podiplomskega študija. Res pa je, kar je leta 1992 dr. Pediček zapisal v reviji *Šport*: "Zadnji seznam predavanj Fakultete za šport sicer kaže nakazano razvojno smer, vendar še ne v dovolj jasni in celotni mejnodisciplinarni diferenciaciji."

Dr. Pediček je obširno razpravljal tudi o šolski športni (takrat telesni) vzgoji. Menil je, da ima šolska telesna (zdaj športna) vzgoja še najmanj lasten pedagoški koncept, da ima polno nejasnosti v smotrih in nalogah ter da v njej prevladujeta biologizacija. Kot predstavnik antropološke pedagogike se je zavzemal za antropologizacijo oziroma humanizacijo šolske športne vzgoje. Zavzemal se je za dopolnjevanje prevladujočega biomehanicizma (kineziologije, giboslovja) s pogobljeno psihološko-pedagoško, sociološko in filozofsko-antropološko obravnavo. Zagovarjal je interdisciplinarno "sodobno zasnovano športne vzgoje, katere bistvo je v tem, da ne sme prevladovati samo biofiziološki in telesnoizobraževalni vidik, temveč tudi psihološko-pedagoški in ekspresivno-rekreativni, vsi pa se morajo med seboj prepletati, dopolnjevati in ustvarjalno družiti". Zaradi takšnega pogleda na šolsko športno vzgojo je bil kritičen do prevladujoče kvantifikacije učencev in

gibalnih dosežkov ter do ocenjevanja tega predmeta. Žal po tridesetih letih še vedno prevladuje biomehanizem, vplivni vrtničkarji pa zavirajo proces humanizacije in antropologizacije tega šolskega predmeta.

Dr. Pediček je na podlagi široke razgledanosti odpiral nove poglede na športno kulturo. Gradil je temelje filozofije, psihologije, sociologije, antropologije in pedagogike športa. Bil je vizionar. Žal mu ni bilo dopuščeno, da bi svoje vizionarstvo vgradil v teorijo športa, zato so mnoga njegova stališča še danes aktualna. Žal zdajšnji rod športoslovcev premalo sledi Pedičkovemu izročilu, ker je preveč ujet v kineziološko (giboslovno) zanko, antropologizacija s svojo antropologijo športa (antropološko kineziologijo) pa je predvsem fasada in bolj ali manj zasebni karierni vrtniček. Zaradi svoje humanistične širine in svojega vizionarstva je dr. Pediček v 'giboslovnih' krogih postajal moteč. Moteč je bil njegov pogled na identiteto šolske športne vzgoje, predvsem pa njegovo stališče o identiteti nastajajoče in razvijajoče se vede o športu. Med široko razgledanim intelektualcem in ozko izobraženimi športnimi strokovnjaki je nastajal prepad. V knjižici *Moja hoja za pedagogiko* (2006) je dr. Pediček o tem obdobju z grenkobo zapisal: "Začele so se napetosti in spori. Najprej 'akademski', vedno bolj pa še 'podpasni', grobo osebni in idejno-ideološko diskriminacijski." Na drugem mestu je zapisal: "... političnoideološki in osebnoprestizni interesi so začeli spodbujati podstave stvari in stroke, ki ju v takšnih razgreditih

odnosih in okoliščinah ni bilo več mogoče braniti." Ker je doktor težko prenašal nizke udarce in hkrati ni hotel svojih stališč podrediti razbohotenemu empiričnemu kineziološkemu monizmu, se je umaknil v pedagoško-raziskovalno področje, na Pedagoški inštitut pri Univerzi v Ljubljani. Pozneje je o svoji odločitvi zapisal: "Te in takšne znanstvenopredmetne in znanostnodisciplinarne redukcije teoretskega in raziskovalnega lektiranja ter razčlenjevanja 'telesne vzgoje, športa in rekreacije' kratko malo nisem mogel sprejeti, še manj pa pri njej strokovno sodelovati." 'Boleči trk', kot je doktor imenoval negativno izkušnjo s 'kineziologi' in nekaterimi ideološkimi botri, ga je prizadel za vse življenje. Prizadel pa je tudi športno stroko in športoslovje.

Z odhodom dr. Pedička je bila športni stroki, športoslovju ter visokošolski znanstveni in izobraževalni instituciji narejena neprecenljiva škoda. Še danes plačujemo davek tega odhoda. Za strokovnjake in učitelje, ki so enkratni in neponovljivi ter širijo nova obzorja, se je treba boriti, ne pa jih odganjati. Fakulteta za šport bi se lahko oddolžila pregnanemu profesorju vsaj s kakim doktoratom, ki bi celostno obravnaval njegovo 'antropološko športno misel'. Ne nazadnje Pedičkovo razumevanje športne kulture, zlasti športne vzgoje, ponuja tudi gradivo za celo vrsto diplomskih nalog. Včasih se zdi, da se zdajšnji ideologi športne vzgoje bojijo Pedičkove misli.

dr. Silvo Kristan, izr. prof. v pokoju
Podkoren 39E, 4280 Kranjska Gora
silvo.kristan@quest.arnes.si